

MOLIYAVIY XIZMATLAR VA BLOKCHEYN TEXNOLOGIYALARI TRANSFORMATSIYASI

D.Sh.Xusanova

ISFT instituti Biznes boshqaruv kafedrası dotsenti, DSc.

Blokcheyn texnologiyalari zamonaviy moliyaviy xizmatlar tizimida tub transformatsion jarayonlarni yuzaga keltirayotgan muhim innovatsion yechimlardan biri hisoblanadi. Ushbu texnologiya markazlashtirilmagan, shaffof va o'zgartirib bo'lmaydigan ma'lumotlar reyestriga asoslangan bo'lib, tranzaksiyalarni xavfsiz, tezkor va ishonchli amalga oshirish imkonini beradi. An'anaviy moliyaviy institutlarda mavjud bo'lgan vositachilar, byurokratik jarayonlar va yuqori operatsion xarajatlar blokcheyn asosidagi tizimlar orqali sezilarli darajada qisqarib, moliyaviy operatsiyalar samaradorligini oshiradi. Xususan, banklararo to'lovlar, xalqaro pul o'tkazmalari, kreditlash, sug'urta va aktivlarni boshqarish sohalarida blokcheyn texnologiyalarining joriy etilishi tranzaksiya tezligini bir necha barobar oshirib, xarajatlarni kamaytiradi hamda firibgarlik xavfini minimallashtiradi.

Shuningdek, blokcheyn asosida yaratilgan aqlli shartnomalar (smart contracts) moliyaviy kelishuvlarni avtomatlashtirish orqali inson omiliga bog'liq xatoliklarni kamaytiradi va shartnoma shartlarining avtomatik bajarilishini ta'minlaydi. Bu esa moliyaviy munosabatlarda ishonch darajasini oshirib, shaffoflik va hisobdorlikni kuchaytiradi. Markazlashmagan moliya (DeFi) platformalarining rivojlanishi esa an'anaviy bank xizmatlariga muqobil sifatida aholining keng qatlamlarini moliyaviy xizmatlar bilan qamrab olish imkonini bermogda. Natijada, moliyaviy inklyuziya darajasi oshib, kredit resurslariga kirish imkoniyatlari kengaymogda.

Bundan tashqari, blokcheyn texnologiyalari moliyaviy ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va audit jarayonlarini soddalashtirishda muhim rol o'ynamogda. Ushbu texnologiya asosida yaratilgan tizimlar har bir tranzaksiyaning o'zgarmas raqamli izini shakllantirib, moliyaviy nazorat va tartibga solish mexanizmlarini takomillashtiradi. Shu bilan birga, kriptoaktivlar va tokenlashtirilgan moliyaviy instrumentlarning paydo bo'lishi investitsiya bozorlari tuzilmasini tubdan o'zgartirib, yangi biznes modellari va moliyaviy xizmat turlarining shakllanishiga zamin yaratmogda. Umuman olganda, blokcheyn texnologiyalari moliyaviy xizmatlar sohasida raqamli transformatsiyaning strategik drayveri sifatida namoyon bo'lib, global moliya tizimining barqarorligi, shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmogda.

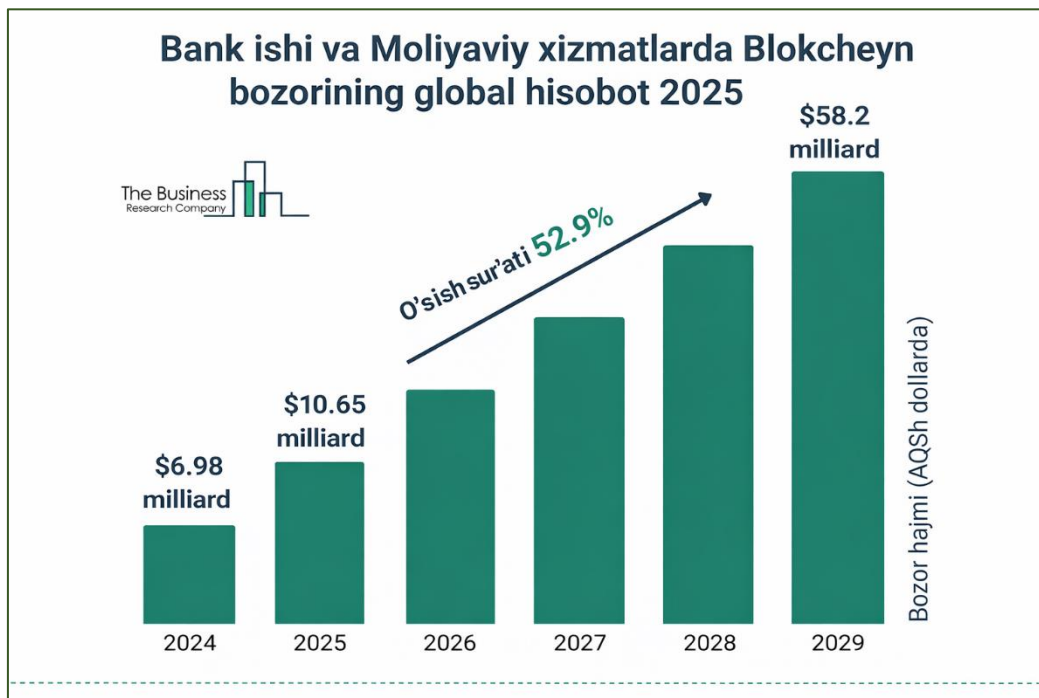
Moliyaviy xizmatlar sohasida blokcheyn esa:

1. To'lovlar va transferlar: Blokcheyn texnologiyalari xalqaro to'lovlarni tez va arzon qilish imkonini beradi.

2. Kreditlar va moliyaviy kreditlash: Blokcheyn orqali kreditlar berish jarayoni shaffof va samarali bo'ladi.

3. Aksiyalar va Aktivlar: Aktivlarning raqamli shaklda ishlov berilishi va sotilishi, moliyaviy bozorlarni o'zgartirishi mumkin.

Global bank ishi va moliyaviy xizmatlar sohasida blokcheyn texnologiyalari bozori 2024–2029 yillar oralig'ida 52,9% yillik murakkab o'sish sur'ati (CAGR) bilan jadal kengayishi prognoz qilinmoqda. Bozor hajmi 2024 yildagi 6,98 milliard AQSh dollaridan 2029 yilga kelib 58,2 milliard AQSh dollarigacha oshishi kutilmoqda, bu esa mazkur sektorning misli ko'rilmagan darajada kengayib borayotganini yaqqol ko'rsatadi. 2025 yilda bozor hajmi 10,65 milliard AQSh dollariga yetishi prognoz qilinib, bu to'lovlar, hisob-kitob operatsiyalari va raqamli identifikatsiya tekshiruv jarayonlarida blokcheyn texnologiyalarining jadal joriy etilayotgani bilan izohlanadi. 2026 yilga kelib bozor hajmi 16 milliard AQSh dollaridan oshishi kutilmoqda, bu esa transchegaraviy moliyaviy operatsiyalar hamda markazlashmagan moliya (DeFi) tizimlarida blokcheyn texnologiyalaridan foydalanishning ortib borishi bilan bog'liq. 2027–2028 yillar bozorda keskin tezlashuv bosqichi sifatida baholanib, moliyaviy institutlar tomonidan blokcheyn texnologiyalarining keng ko'lamda integratsiyalashuvi natijasida bozor hajmi 37 milliard AQSh dollaridan oshishi taxmin qilinmoqda. Mazkur jadal o'sish blokcheyn texnologiyalarining global moliyaviy tizimlarda xavfsizlikni kuchaytirish, shaffoflikni ta'minlash va operatsion xarajatlarni kamaytirish borasidagi strategik ahamiyatini yanada mustahkamlayotganini ko'rsatadi.

Moliyaviy xizmatlarda blokcheyn bozorining o'sishi²⁰¹

²⁰¹ The Business Research Company <https://coinlaw.io/blockchain-in-financial-services-statistics/>

Blokcheyn texnologiyalarining moliyaviy xizmatlarga integratsiyasi bir qator afzalliklarni taqdim etadi. Birinchidan, samaradorlik. Tez va arzon to'lovlar, shuningdek, kredit berish jarayonini soddalashtirish moliyaviy xizmatlarning sifatini oshiradi. Ikkinchidan, xavfsizlik. Ma'lumotlarning himoyasi va firibgarlikning oldini olish blokcheynning eng muhim afzalliklaridan biridir. Uchinchi, innovatsiya. Yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarning yaratilishi blokcheyn texnologiyalarining jozibadorligini oshiradi.

Blokcheyn texnologiyalari moliyaviy xizmatlar sohasida inqilobiy o'zgarishlar keltirib chiqarishi mumkin. Ularning shaffofligi, xavfsizligi va samaradorligi, moliya sohasida yangiliklarni yaratishda muhim omil bo'ladi. Kelajakda blokcheynning roli yanada ortishi kutilmoqda. Moliyaviy xizmatlar sohasida blokcheyn texnologiyalarining qo'llanilishi foydalanuvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi va global iqtisodiyotda ijobiy o'zgarishlarni keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Narula, S. (2023). *Blockchain technology and global finance: A new paradigm. Journal of Financial Innovation, 12(3), 45-68.* <https://doi.org/10.1016/j.jfi.2023.06.002>

2. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Fintech and the Global Financial System: Opportunities and Risks.* OECD Publishing.

3. Б.А. Бегалов, М.К. Абдуллаев. «Рақамли иқтисодиёт» / Дарслик. – Т.: «Iqtisodiyot», 2023. - 350 б.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN FRAUD DETECTION FOR DIGITAL FINANCIAL SERVICES: EFFICIENCY GAINS AND ETHICAL RISKS

Rashidov Saidislom

Ma'mun-Universiteti NTM "Biznesni boshqarish" kafedrasi o'qituvchisi

Abstract. *The rapid expansion of digital financial services has increased efficiency and accessibility but has also amplified exposure to fraud. Artificial Intelligence (AI), particularly machine learning and deep learning algorithms, has emerged as a powerful tool for detecting and preventing fraudulent transactions in real time. This thesis examines the efficiency gains generated by AI-driven fraud detection systems and evaluates the associated ethical risks, including privacy concerns, algorithmic bias, and transparency issues. Drawing on secondary data, case studies, and comparative analysis of digital financial platforms, the study finds that AI significantly reduces fraud losses and operational costs while improving detection speed and accuracy. However, ethical risks remain substantial, especially regarding data governance and fairness. The paper concludes with policy and managerial recommendations to balance technological innovation with ethical responsibility.*